

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертацію **Боголепової Аліни Віталіївни** на тему «Державний організаційно-правовий механізм запобігання корупції в Україні», поданої на здобуття ступеня доктора філософії галузі знань 28 «Публічне управління та адміністрування» за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування»

Актуальність теми дослідження. Корупція є однією з ключових загроз для ефективного функціонування демократичної правової держави, підриває довіру громадян до публічної влади, стримує економічний розвиток, гальмує реформи й деформує принципи соціальної справедливості. Для України проблема запобігання корупції залишається особливо гострою з огляду на складні безпекові виклики, трансформаційні процеси в державному управлінні та стратегічний курс на європейську інтеграцію.

У рамках виконання зобов'язань перед Європейським Союзом та відповідно до рекомендацій GRECO, Україна здійснює інституційну та нормативну модернізацію антикорупційної політики. Проте формування дієвого державного організаційно-правового механізму запобігання корупції потребує наукового осмислення, концептуального оновлення й уніфікації практичних інструментів запобігання корупції, адаптованих до українських реалій та європейських стандартів.

У цьому контексті дисертаційне дослідження, присвячене удосконаленню державного організаційно-правового механізму запобігання корупції в Україні, є вкрай актуальним. Воно сприяє не лише науковому обґрунтуванню ефективних інструментів політики запобігання корупції, а й практичному переосмисленню ролі державних органів, системи антикорупційного контролю, відповідальності й прозорості в умовах євроінтеграційного поступу.

Концептуальні засади дослідження відображено у ряді нормативних документів Європейського Союзу та України, що підкреслює актуальність дисертаційної роботи відносно реалізації євроінтеграційних прагнень в антикорупційній сфері, а саме: Закони України: «Про запобігання корупції», «Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014–2017 роки»; «Про Національне антикорупційне бюро України»; «Про Державне бюро розслідувань», «Про державну службу», «Про державні місцеві адміністрації», «Про публічні закупівлі», «Про запобігання та протидію легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення»; «Державну антикорупційну програму на 2023–2025 роки» тощо.

Дисертаційна робота Боголепової А.В. виконана згідно з планом науково-дослідних робіт ДЗВО «Університет менеджменту освіти» в рамках теми: «Трансформація публічного управління розвитком соціального, економічного, політичного та людського потенціалів суспільства і держави» (номер державної реєстрації № 0120U105398). Тему дисертації затверджено

Вченою радою ДЗВО «Університет менеджменту освіти» (протокол №13 від 21.12.2021 р.).

У дисертаційній роботі Боголеповою А.В. досліджено теоретико-методологічні та концептуальні підходи щодо визначення державного організаційно-правового механізму запобігання корупції; проаналізовано та розвинуто понятійно-термінологічний апарат для формування державної політики та організаційно-правового механізму запобігання корупції; обґрунтовано елементи концептуалізації державної політики запобігання корупції та здійснено їх систематизацію; систематизовано групи факторів-детермінант, що впливають на поширення корупції, що дозволяє виявити історичні, соціальні, культурні та інші причини виникнення та поширення корупції; розвинуто знання про факти, які розкривають новітні світові тенденції формування та ефективного функціонування державного організаційно-правового механізму запобігання корупції. Авторкою розроблено та обґрунтовано концептуальну модель антикорупційного контролю держави та удосконалено інституційну складову державного організаційно-правового механізму шляхом створення нової спеціалізованої інституції – Національної інспекції інтегрованого антикорупційного контролю. Розроблено практичні рекомендації щодо напрямів підвищення ефективності функціонування державного організаційно-правового механізму запобігання корупції в Україні.

Наукова новизна й теоретичне значення дисертаційного дослідження полягає в отриманні нових науково обґрунтованих результатів, які вирішують конкретне наукове завдання – удосконалення державного організаційно-правового механізму запобігання корупції в Україні на основі новітніх теоретико-методологічних підходів, європейських стандартів та світових тенденцій в антикорупційній сфері.

Найбільш вагомими науковими результатами дисертації є такі:

вперше: розроблено концептуальну модель антикорупційного контролю держави як базисної складової державного організаційно-правового механізму, сформованої на основі інституціонального підходу;

удосконалено: систематизацію елементів концептуалізації державної політики запобігання корупції задля забезпечення більш високого рівня її ефективності; групування факторів, що впливають на поширення корупції, та базується на детермінантному підході; інституційну складову державного організаційно-правового механізму щодо реалізації функції антикорупційного контролю, що включатиме новостворену спеціалізовану інституцію, Національну інспекцію інтегрованого антикорупційного контролю;

набули подальшого розвитку: понятійно-термінологічний апарат для формування державної політики та організаційно-правового механізму запобігання корупції, зокрема: «державний організаційно-правовий механізм запобігання корупції», «корупція», «запобігання корупції»; знання про факти, які розкривають новітні світові тенденції формування та ефективного

функціонування державного організаційно-правового механізму запобігання корупції.

Практичне значення одержаних результатів полягає у використанні результатів дослідження для удосконалення державного організаційно-правового механізму запобігання корупції в Україні. Так, основні теоретичні положення, запропоновані висновки та рекомендації впроваджено в практичній діяльності: *Державного закладу вищої освіти «Університет менеджменту освіти»*, де в 2024-2025 навчальному році використовувались рекомендації дисертантки щодо змісту понятійно-термінологічного апарату для формування державної політики та державного організаційно-правового механізму запобігання корупції при викладанні освітніх компонентів «Публічна політика та врядування» й «Антикорупційна політика та запобігання корупції в публічному управлінні». Розроблену дисертанткою концептуальну модель антикорупційного контролю держави як базисної складової державного організаційно-правового механізму, сформованої на основі інституціонального підходу, яка передбачає комплексність державних дій у пріоритетних сферах впроваджено в освітній процес при викладанні дисципліни «Антикорупційна політика та запобігання корупції в публічному управлінні» (довідка про впровадження від 26 вересня 2024 р. № 01-02/605); *Громадської організації «Аналітичний центр «Інститут законодавчих ідей»*» при розробці показників для оцінювання ефективності реалізації політики запобігання корупції; *Громадської організації «Фундація інституційного розвитку»* при вдосконаленні підходів щодо громадського контролю за діяльністю органів державної влади шляхом здійснення аналітичної оцінки ефективності існуючих превентивних антикорупційних заходів, в результаті чого було розроблено практичні рекомендації щодо підвищення прозорості, доброчесності та підзвітності органів державної влади та місцевого самоврядування.

Повнота відображення результатів дисертаційної роботи в публікаціях. За результатами дисертаційного дослідження здобувачкою опубліковано 11 друкованих праць, із них – 10 одноосібні (з яких 4 – у провідних наукових фахових виданнях України, що входять до категорії «Б», 7 – в збірниках, матеріалах конференцій).

Апробація результатів дослідження. Основні положення та висновки дисертаційної роботи були висвітлені у доповідях на міжнародних науково-практичних конференціях «Наука і молодь – 2022: пріоритетні напрями глобалізаційних змін» (м. Київ, 2022 р.), «Наука і молодь – 2023: пріоритетні напрями глобалізаційних змін» (м. Київ, 2023 р.), Всеукраїнській науково-практичній конференції за міжнародною участю «Публічне управління та адміністрування в умовах війни і в поствоєнний період в Україні» (м. Київ, 2022 р.), «Актуальні проблеми сучасної науки: теоретичні та практичні дослідження молодих учених» (м. Полтава, 2023 р.), «Актуальні проблеми сучасної науки: теоретичні та практичні дослідження молодих учених» (м. Полтава, 2024 р.), «Наука і молодь – 2024: пріоритетні напрями

глобалізаційних змін» (м. Київ, 2024 р.), «Інноваційні методи управління економікою в умовах цифровізації бізнесу» (м. Київ, 2024 р.).

Особистий внесок здобувачки. Дисертація є самостійно виконаною науковою роботою, в якій викладені авторські розробки з удосконалення державного організаційно-правового механізму запобігання корупції в Україні. Наукові положення, узагальнення, висновки та рекомендації отримані самостійно. У статті Боголєпова А. В., Ковтун О. А. Актуальні проблеми подолання корупції в умовах війни та поствоєнний період. *Літопис Волині*. 2022. № 27. С. 251-256 здобувачкою надано пропозиції щодо напрямів антикорупційної політики, реалізація яких дозволить знизити корупційні ризики у поствоєнний період, забезпечити прозорість діяльності органів державної влади та підвищити рівень довіри до них.

Дотримання академічної доброчесності. У процесі підготовки дисертаційного дослідження було забезпечено дотримання принципів академічної доброчесності, зокрема самостійності виконання наукової роботи, належного оформлення використаних джерел, недопущення плагіату та інших порушень етичних норм. З метою перевірки оригінальності тексту дисертації здійснено комп'ютерний аналіз за допомогою ліцензованої системи StrikePlagiarism, за результатами якого підтверджено відсутність неправомірних запозичень та відповідність академічним стандартам.

Обґрунтованість і достовірність наукових положень, висновків, рекомендацій, які виносяться на захист. У процесі рецензування дисертаційного дослідження А.В. Боголєпової нами було зроблено висновок, що авторкою здійснено вдалий підбір методів дослідження, що забезпечило високий рівень обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих в дисертації. Їх виділення, обґрунтування, доцільність і логічність використання вказують на наукову зрілість здобувачки. Їх достовірність забезпечена: професійним вирішенням авторки низки наукових завдань, що сприяло реалізації поставленої мети дослідження; відповідністю структурно-логічної схеми дисертаційної роботи визначеній меті: кожний наступний розділ або параграф логічно та змістовно пов'язаний з попереднім і доповнює його; використанням широкої джерельної бази за темою дисертації та достатньою кількістю аналітичних даних.

У першому розділі дисертації дисертанткою здійснено аналіз теоретико-методологічних та концептуальних підходів щодо визначення державного організаційно-правового механізму запобігання корупції шляхом аналізу та узагальнення теоретичних, концептуальних і практичних напрацювань з теми дослідження. Розвинуто понятійно-термінологічний апарат для формування державної політики та організаційно-правового механізму запобігання корупції зокрема, зокрема зміст понять «державний організаційно-правовий механізм запобігання корупції», «корупція», «запобігання корупції». Визначено та з'ясовано, що «державний організаційно-правовий механізм запобігання корупції» ґрунтується на системному, структурному та процесному підходах, що дозволило

інтерпретувати його як комплекс взаємопов'язаних організаційних структур (суб'єктів), нормативно-правових актів, процедур, інструментів і методів, які у взаємозв'язку забезпечують ефективну реалізацію державної політики у сфері запобігання корупції, де держава в особі органів публічної влади виступає об'єктом управління; «*корупція*», що з точки зору інтегрованого підходу, трактується в роботі як складне соціально-економічне явище, де публічні службовці з умислом отримують вигоду для себе та третіх осіб, зловживають своїми повноваженнями задля отримання додаткової винагороди в матеріальній чи будь-якій іншій формі на шкоду інтересам держави та суспільства; «*запобігання корупції*», спираючись на системний та компетентнісний підходи, визначено як цілеспрямована, системно організована діяльність уповноважених суб'єктів, яка ґрунтується на професійних компетентностях, етичних стандартах і правових нормах, та спрямована на ідентифікацію, мінімізацію і усунення причин, умов і можливостей виникнення корупційних проявів у публічному та приватному секторах.

Також в першому розділі обґрунтовано та удосконалено елементи концептуалізації державної політики запобігання корупції та здійснено їх систематизацію задля забезпечення більш високого рівня її ефективності за критеріями, що враховують суб'єктів всіх рівнів, особливості їх впливу та функціонування.

У другому розділі дисертації проаналізовано сучасний стан функціонування державного організаційно-правового механізму запобігання корупції в Україні, а саме: правовий механізм та інституційне забезпечення функціонування організаційного механізму запобігання корупції в Україні. Розділ присвячений аналізу етапів становлення та розвитку європейського та вітчизняного антикорупційного законодавства, а також визначенню ключових проблем та напрямів його удосконалення відповідно до євроінтеграційних процесів. Авторкою науково обґрунтовано та удосконалено групування факторів, що впливають на поширення корупції та базується на детермінантному підході, зокрема, в роботі запропоновано такі групи факторів-детермінант, як: рівень децентралізації влади; наявний досвід запобігання корупції; політична стабільність; рівень заробітної плати публічних службовців; фрагментарність забезпечення верховенства права; рівень корумпованості в окремих галузях та публічному секторі; ступінь ефективності публічного управління та компетентності публічних службовців; наявність механізмів запобігання виникненню потенційного конфлікту інтересів; ступінь бюрократизації публічного управління; соціально-культурні особливості, що дозволяють виявити історичні, соціальні, культурні та інші причини виникнення та поширення корупції.

В третьому розділі на основі аналізу зарубіжного досвіду, розвинуто знання про факти, які розкривають новітні світові тенденції формування та ефективного функціонування державного організаційно-правового механізму запобігання корупції, що на відміну від раніше відомих фактів (відкритість, прозорість, підзвітність, верховенство права та інші), стосуються механізмів

запобігання корупції, зокрема це інституційний механізм із можливістю створення нової спеціалізованої антикорупційної інституції з функцією антикорупційного контролю; організаційно-правовий механізм щодо прийому на публічну службу; мотиваційні механізми запобігання корупційним проявам на публічній службі та розвитку доброчесності; механізм цифровізації, який сприятиме удосконаленню системи електронного врядування, забезпечить доступність, інклюзивність електронних публічних послуг і проведення моніторингу ефективності та результативності інструментів запобігання корупції; просвітницький механізм для формування нульової толерантності в суспільстві до корупції; контрольний державний механізм запобігання корупції.

Авторкою вперше обґрунтовано та розроблено концептуальну модель антикорупційного контролю держави як базисної складової державного організаційно-правового механізму, сформованої на основі інституціонального підходу, яка передбачає комплексність державних дій у пріоритетних сферах щодо організації попередження, виявлення та протидії корупційним правопорушенням та іншим протиправним діям, оцінювання системи ефективності запобігання корупції, аналіз управлінських рішень стосовно нейтралізації корупційних ризиків для формування об'єктивного судження про стан результативності політики запобігання корупції; дана модель забезпечує підвищення ефективності дій держави у співпраці з громадськими організаціями з використанням комплексу запропонованих принципів, методів та інструментів.

Спираючись на зарубіжний досвід та розроблену концептуальну модель антикорупційного контролю держави як базисної складової державного організаційно-правового механізму, здобувачкою удосконалено інституційну складову зазначеного механізму щодо реалізації функції антикорупційного контролю, що включатиме новостворену спеціалізовану інституцію, Національну інспекцію інтегрованого антикорупційного контролю як центрального органу виконавчої влади, яка виконуватиме контрольну, координуючу, аналітичну та методологічну функції у сфері запобігання корупції, що дозволить подолати дублювання повноважень між існуючими спеціалізованими антикорупційними інституціями, зменшити міжвідомчу конкуренцію, підвищити результативність запобіжних заходів та забезпечити цілісність системи антикорупційного контролю на рівні держави.

Розроблено практичні рекомендації для стейкхолдерів щодо напрямів підвищення ефективності функціонування державного організаційно-правового механізму запобігання корупції в Україні, які дозволять залучити публічних службовців та громадськість до участі у міжнародних програмах і проєктах, спрямованих на подолання та мінімізацію рівня корупції, в тому числі в проєктах обміну інформацією та досвідом; впровадити перевірки кандидатів на посади публічних службовців на поліграфі при працевлаштуванні; розробити дієві організаційно-правові механізми громадського антикорупційного контролю; розробити та упровадити

механізми координації взаємодії між органами державної влади і громадянським суспільством у питаннях запобігання та протидії корупції; завершити впровадження новітніх технологій електронного урядування; здійснювати системну та комплексну профілактику антикорупційної діяльності та формування в суспільстві нульової толерантності до всіх корупційних проявів; розвинути культуру доброчесності у населення та публічних службовців.

Результати дослідження можуть бути використані в освітньому процесі при викладанні дисциплін «Публічна політика та врядування», «Антикорупційна політика та запобігання корупції в публічному управлінні» тощо для здобувачів другого (магістерського) та третього (освітньо-наукового) рівнів вищої освіти спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування», а також в органах державної влади та місцевого самоврядування для організації ефективного антикорупційного контролю та моніторингу з метою прийняття ефективних управлінських рішень в сфері запобігання корупції; при розробці та впровадженні антикорупційних політик та стратегій (програм) на всіх рівнях публічного управління; при організації просвітницьких заходів з метою формування нульової толерантності в населення до корупції.

Оцінювання мови та стилю дисертаційної роботи. Дисертацію викладено у логічній послідовності літературною українською мовою в науковому стилі із дотриманням загальноприйнятої наукової термінології.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації. В процесі рецензування дисертаційної роботи ми звернули увагу здобувачки на деякі дискусійні питання. Зокрема, нами було рекомендовано:

1. В контексті деталізації функціонування державного організаційно-правового механізму запобігання корупції в Україні в роботі було б варто звернути увагу на вплив інституту префектів щодо розподілу антикорупційних функцій, а саме, яким чином префекти впливають на запобігання корупції на місцевому рівні, а також проаналізувати вітчизняну законодавчу базу та зарубіжний досвід.

2. В рамках досліджуваної тематики варто було б звернути увагу на інститут викривацтва, зокрема на мотивацію та захист викривачів корупції в Україні, що регулюються низкою законодавчих актів, спрямованих на забезпечення їхньої безпеки, правового захисту та підтримки.

3. В параграфі 3.3 дисертаційної роботи бажано було б визначити конкретні органи державної влади та громадські організації, державні установи тощо, яким надано практичні рекомендації щодо напрямів підвищення ефективності функціонування державного організаційно-правового механізму запобігання корупції в Україні.

Проте, висловлені зауваження та побажання є дискусійними і не впливають на загальну високу позитивну оцінку рецензованої дисертації.

Висновок. На підставі проведеного аналізу можна стверджувати, що дисертаційне дослідження Боголепової Аліни Віталіївни «Державний організаційно-правовий механізм запобігання корупції в Україні», подане на

здобуття наукового ступеня доктора філософії галузі знань 28 «Публічне управління та адміністрування» за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування», є цілісним, самостійним, завершеним науковим дослідженням, має наукову, практичну цінність, є актуальним. За змістом, якістю, обсягом, повнотою викладення основних результатів, які є достовірними, можна зробити висновок, що дисертація Боголепової Аліни Віталіївни відповідає чинним вимогам, зокрема, «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року №44) зі змінами та доповненнями (Постанова 341 від 21 березня 2022 року), а її авторка заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії галузі знань 28 «Публічне управління та адміністрування» за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування».

РЕЦЕНЗЕНТ

кандидат наук з державного управління,
доцент, завідувач кафедри публічного
управління і проектного менеджменту ННІМП
ДЗВО «Університет менеджменту освіти»

Володимир МОРОЗ

